

*Тарасенко В. С.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ НОТАРІУСІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблем пенсійного забезпечення державних нотаріусів, формулюванню пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цих правовідносин.

Ключові слова: державний нотаріус, державний службовець, пенсія, пенсійне забезпечення.

Постановка проблеми. Право на соціальний захист посідає особливе місце серед прав і свобод людини, без яких не можлива розбудова громадянського суспільства. Важливим для забезпечення й реалізації цього права в сучасних умовах є його належне законодавче врегулювання. Реалізація прав людини у сфері соціального захисту вимагає, щоб держава не лише проголосила такі права, а й передбачила механізм їх забезпечення. Належне гарантування права на соціальний захист, як і ряду інших прав, задеклароване в Конституції України. Зокрема, конституційне право особи на соціальний захист забезпечується пенсійними виплатами у старості на умовах, визначених чинним законодавством.

Пенсійна система України перебуває у складному становищі. Сьогоднішні пенсії не забезпечують достатньої залежності між трудовим внеском працівника, який мав місце в період його трудового життя, та обсягом матеріальної винагороди у старості. Тому необхідно приділяти увагу підвищенню соціального захисту населення, зокрема, забезпечувати належний рівень його пенсійного забезпечення.

Чинне законодавство України намагається встановити чіткі перспективи для соціального захисту різних категорій населення. Утім невідповідність деяких положень чинного законодавства про пенсійне забезпечення демократичним нормам Європейського Союзу, недосконале регулювання суспільних відносин у сфері пенсійного забезпечення спричинило стрімке погіршення протягом останніх років якісного складу працівників різних сфер суспільного життя. Певні проблеми спостерігаються й у сфері пенсійного забезпечення державних нотаріусів, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Вивченню різних аспектів реформування пенсійної системи і питань розвитку відносин у сфері пенсійного забезпечення різних категорій суб'єктів присвятили свої роботи багато науковців і практиків, зокрема В.М. Андріїв, М.Д. Бойко, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, М.Л. Захаров, С.М. Сивак, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, В.М. Толкунова, Л.І. Харитонова та інші.

Проте незважаючи на інтенсивність і широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам пенсійного забезпечення, багато питань у цій сфері залишаються дискусійними. На жаль, у літературі не приділено належної уваги дослідженню питань пенсійного забезпечення державних нотаріусів, виявленню проблем у цій сфері, у зв'язку з чим необхідно проаналізувати це питання, а також розглянути власні бачення проблемних моментів у цій сфері.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових актів, якими регулюється пенсійне забезпечення державних нотаріусів, дослідження проблемних питань у цій сфері, практики

застосування законодавства судами загальної юрисдикції, формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цих правовідносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права і факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, із метою надання їм юридичної вірогідності [1, ст. 3].

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Призначення на посаду державного нотаріуса й завідуючого державною нотаріальною конторою та звільнення з посади провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі. Нотаріуси державних нотаріальних контор не є державними службовцями, а входять до відокремленої структури Міністерства юстиції.

Нотаріальна діяльність має публічно-правовий характер та не є підприємницькою. Державні нотаріальні контори утримуються за рахунок державного бюджету. Отже, нотаріальну діяльність здійснює особлива категорія осіб, професійно підготовлених для цієї мети та наділених особливими правами, обов'язками й відповідальністю.

Водночас відповідно до п. 5 розділу II Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» державні нотаріуси в частині оплати праці та пенсійного забезпечення прирівнюються до державних службовців відповідних категорій. Стаж роботи державних нотаріусів у державних нотаріальних конторах зараховується до стажу державної служби [2].

Виходячи з положень чинного законодавства, вбачається, що державні нотаріуси під час регулювання певних питань щодо їх соціального захисту прирівнюються до державних службовців, хоча водночас Закон України «Про нотаріат» відмежовує нотаріусів від державних службовців, забороняючи нотаріусам перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування.

У Законі України «Про державну службу» наведено перелік категорій посад державних службовців, однак державних нотаріусів у ньому немає. Цей статус мають посадові особи відділів і підрозділів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Тобто в законодавстві й досі існує суперечність щодо визначення правового статусу державних нотаріусів, яка потребує негайного вирішення.

Хоча згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 03.05.1994 року № 283 до стажу державної служби зарахову-

ються робота (служба), зокрема на посадах керівних працівників і спеціалістів в апараті органів нотаріату [3].

Вимогами ст. 1 та 2 Закону України «Про державну службу» визначено, що державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань, функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження [4, ст. 1, 2].

Умови пенсійного забезпечення державних службовців є відмінними від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та встановлені у ст. 37 Закону України «Про державну службу». З 1 травня 2014 року на одержання пенсії державних службовців мають право чоловіки, які досягли віку 62 років, та жінки, які досягли пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за наявності страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбаченого абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», в тому числі стажу державної служби не менше 10 років, та які на час досягнення зазначеного віку працювали на посадах державних службовців, а також особи, які мають не менше 20 років стажу роботи на посадах, віднесених до категорій посад державних службовців, незалежно від місця роботи на час досягнення зазначеного віку. Пенсія державним службовцям призначається в розмірі 70% від суми їх заробітної плати, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а особам, які на час звернення за призначенням пенсії не є державними службовцями, – в розмірі 70% заробітної плати працюючого державного службовця відповідної посади та рангу за останнім місцем роботи на державній службі, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Однак Закон України «Про нотаріат» не приділяє належну увагу соціальному захисту державних нотаріусів, не визначає спеціальних умов та порядку пенсійного забезпечення зазначених категорій осіб. Із чого постає, що пенсійне забезпечення державних нотаріусів здійснюється на загальних підставах згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 року.

Згідно зі ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років [5, ст. 26]. До досягнення визначеного віку, право на пенсію за віком мають жінки 1961 року народження і старші на умовах, визначених цим Законом.

Розмір пенсії за віком на загальних умовах визначається за формулою: $P = Z_p \times K_s$, де: P – розмір пенсії, у гривнях; Z_p – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до ст. 40 цього Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях; K_s – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до ст. 25 цього Закону.

Таким чином, з аналізу двох вищезгаданих Законів, що регулюють призначення різних видів пенсій, вбачається, що розмір пенсій державних службовців є вищим, ніж пенсії, що призначаються на загальних умовах. Отже, пенсійне забезпечення державних нотаріусів на загальних умовах призводить до погіршення їх соціального захисту.

Критерії оцінки роботи державного нотаріуса державної нотаріальної контори, його специфічна діяльність та відповід-

ність дозволяють цілком обґрунтовано стверджувати, що стаж роботи на посаді державного нотаріуса має бути віднесено до категорії спеціального стажу роботи, який повинен враховуватися під час виходу на пенсію державного нотаріуса. Отже, соціальний захист державних нотаріусів, зокрема їх пенсійне забезпечення, повинні відповідати передбаченому законодавством рівню соціального захисту державних службовців.

Водночас існує практика, коли органи Пенсійного фонду України під час призначення пенсій не зараховують період роботи на посадах державних нотаріусів державних нотаріальних контор до стажу державної служби та не включають цей період до стажу для призначення пенсії за вислугу років, позбавляючи тим самим особу права на призначення пенсії державного службовця. Так, постановою Чорноморського районного суду АР Крим від 12.05.2011 року, залишеною в силі ухвалою Севастопольського апеляційного адміністративного суду від 19.09.2011 року та ухвалою Вищого Адміністративного суду України від 28.03.2013 року, було визнано протиправним та скасовано розпорядження начальника управління Пенсійного фонду України в Чорноморському районі АР Крим від 12.04.2011 року № 11 про відмову ОСОБА_2 в переводі з пенсії за інвалідністю на пенсію за вислугою років за ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру». Зобов'язано управління Пенсійного фонду України в Чорноморському районі АР Крим здійснити переведення ОСОБА_2 з пенсії за інвалідністю на пенсію за вислугою років з 07.04.2011 року з урахуванням до спеціального 20-річного стажу роботи, що дає право на пенсію за вислугу років, зокрема часу роботи на посаді державного нотаріуса Чорноморської державної нотаріальної контори з 18.02.1991 року по 17.11.1992 року з посиланням на п. 5 розділу II Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат», оскільки вищевказаний період роботи управлінням Пенсійного фонду України в Чорноморському районі АР Крим до спеціального стажу та стажу державної служби для призначення пенсії за вислугою років зарахований не був [5].

Праця державних нотаріусів є відповідальною. Згідно зі ст. 21 Закону України «Про нотаріат» шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України. Законом не визначено, яка саме шкода має відшкодовуватись – моральна чи матеріальна. Отже, згідно із зазначеною нормою підлягає відшкодуванню матеріальна і моральна шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса. Оскільки згаданий порядок відшкодування шкоди окремим актом законодавства не врегульовано, з порушеного питання необхідно керуватись главою 40 Цивільного кодексу України. Таким чином, у разі завдання шкоди своїми діями державний нотаріус несе особисто відповідальність у випадках, передбачених законодавством, що також повинно враховуватися під час визначення соціального захисту державних нотаріусів.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, вважаємо необхідним та доцільним внести зміни до Закону України «Про нотаріат» та доповнити цей Закон нормою «Пенсійне забезпечення нотаріусів», яку викласти в наступній редакції:

«Завідувачі державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, державні нотаріуси у частині пенсійного забезпечення прирівнюються до державних службовців відповідних категорій та мають право на призначення пенсії за віком на загальних умовах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» або пенсії державного службовця на умовах, передбачених ст. 37 Закону України «Про державну службу».

У разі наявності умов для призначення завідувачам державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, державним нотаріусам одночасно двох видів пенсій, їм призначається одна пенсія за їх вибором.

Стаж роботи завідувачів державних нотаріальних контор і державних нотаріальних архівів, державних нотаріусів у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах зараховується до стажу державної служби».

Література:

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 року № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
2. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» : Закон України від 01.10.2008 року № 614-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 13. – Ст. 161.
3. Про порядок обчислення стажу державної служби : постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.1994 року № 283 // Зібрання постанов Уряду України. – 1994. – № 8. – Ст. 213.
4. Про державну службу : Закону України від 16.12.1993 року № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон

України від 09.07.2003 року № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 51. – Ст. 376.

6. Ухвала Вищого Адміністративного Суду України від 28.03.2013 року по справі № К/9991/88573/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень України.

Тарасенко В. С. Пенсионное обеспечение государственных нотариусов

Аннотация. Стаття посвящена дослідженню проблем пенсійного забезпечення державних нотаріусів, формулюванню пропозицій по удосконавленню правового регулювання даних правовідносин.

Ключевые слова: державний нотаріус, державний службовець, пенсія, пенсійне забезпечення.

Tarasenko V. Pension protection for public notaries

Summary. The article is devoted to study of problems of pension protection for public notaries, formulating proposals for improvement of legal regulation of the given relations.

Key words: public notary, public officer, pension, pension protection.